

Nesli Tehlike Altında Bulunan Hayvan ve Bitki Türleri

Bugün dünyamız çok kolay kirlenecek kadar küçük, çok zor temizlenecek kadar büyüktür.

Millet olarak kültürümüzde temizlik var, çevrecilik var. En temiz düşünen, geleceği en iyi kurgulayan, çevre konusunda en iyi hassasiyetleri ortaya koyan gençlerdir, genç beyinlerdir.

Havası, toprağı, denizleri, dereleri temiz, ağaçlarla, ormanlarla, çiçeklerle bezenmiş barış içinde bir dünya oluşturmak için gençlere önemli görevler düşüyor. Bu nedenle bilimi, faydayı, çevreciliği ve çevre bilincini ön planda tutarak duyarlı davranmak, siz gençlerimizin sorumluluk duygusuyla yaklaşacağı temel ödevi olmalıdır.

Erdoğan Bayraktar
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANİ

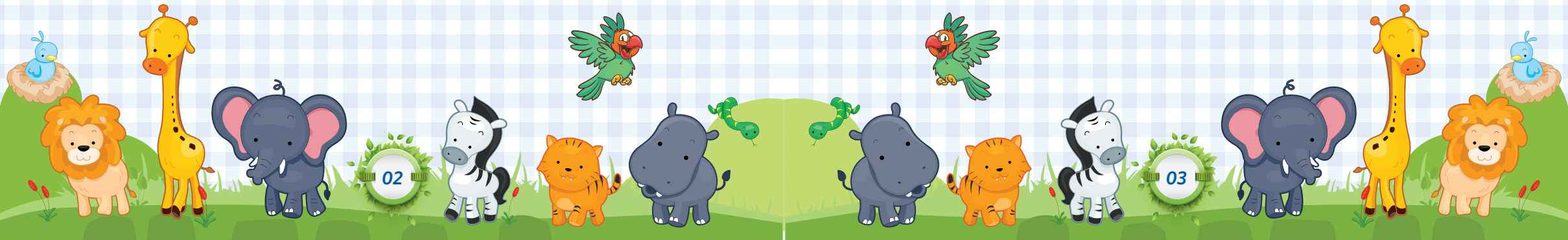
Nesli Tehlike Altında Bulunan Hayvan ve Bitki Türleri

Nesli tehlikede olan memeli hayvanlar, su kuşları ve Akdeniz sahillerimizi yumurtlama alanı olarak kullanan deniz kaplumbağaları, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve mevzuatımız kapsamında koruma altına alınmıştır.

Bitki ve hayvan türlerinin bölgelere göre dağılımına bakıldığında, Marmara, Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu, Toros Dağları, Amanos Dağları ve Tuz Gölü çevresi en zengin bölgeler olarak görülüyor.

Bütün bu zenginliklere rağmen yaşama alanlarının yok olması, çevre kirliliği, yasa dışı ticaret ve avcılık ile yangınlar sebebiyle türler yok olma tehlikesi yaşıyor. Öte yandan, Avrupa'da bitki ve hayvan türlerinin korunması için 1979'da kabul edilen, Türkiye'nin 1984 yılında imzaladığı Bern Sözleşmesi ile yok olma tehlikesi altındaki bitkiler de koruma altına alındı.

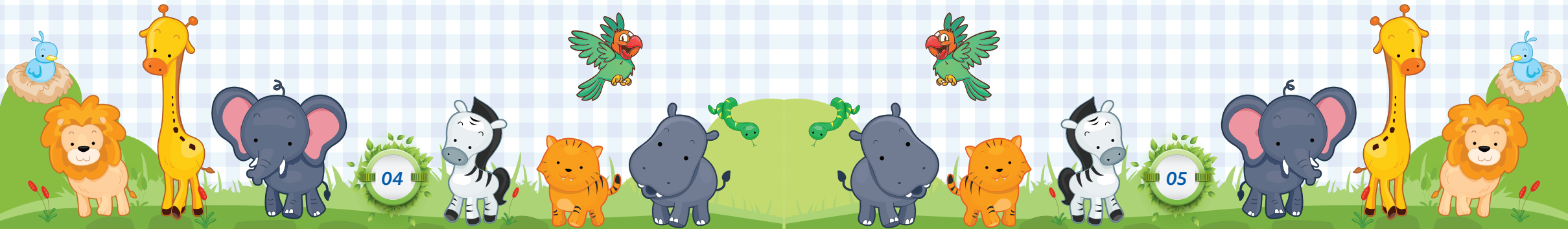
Geçmişte sadece Türkiye'de yaşayan Anadolu Parsı ile Anadolu topraklarında görülen Asya fili, yabani sığır, yaban eşeği, aslan, çita, kunduz, kaplan ve yılanboyun kuşunun ülkemizdeki nesilleri tamamen tükenmiştir.

Dünya tüm canlıların yaşam alanıdır...

YERYÜZÜNDE,
NESLİ TÜKENME TEHLİKESİNDE
YÜZLERCE CANLI TÜRÜ
BULUNMAKTADIR.

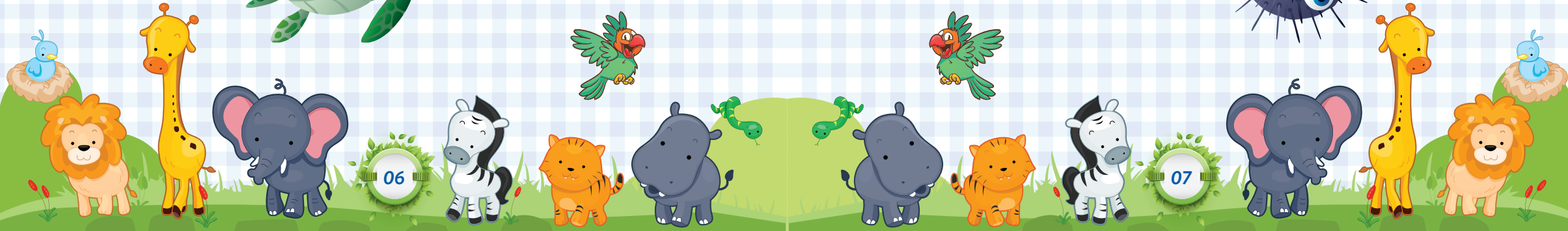
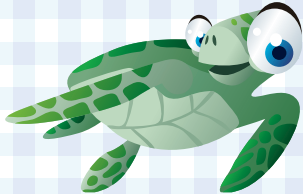
Nesli Tehlikede Olan Hayvan Türleri

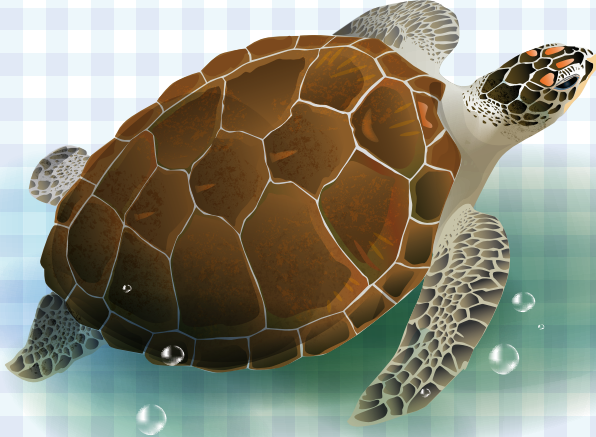
Deniz Kaplumbağaları:

Yaklaşık 115 milyon yıldır yerküre üzerinde yaşadığı bilinen deniz kaplumbağaları, yakın akrabalarından birçok canlı türünün yok olmasına karşılık, uzun bir zaman periyodu boyunca doğal şartlara üstün bir ekolojik tolerans göstererek, nesillerinin devamını başarı ile sürdürebilen ender canlılardan biridir.

Deniz kaplumbağaları göçmen türden olması nedeniyle, hayatlarının önemli bir bölümünü okyanus ve açık denizlerde geçirirler, ancak yuvalamak amacıyla kumsal alanlara ihtiyaç duyarlar. Bütün dünyada doğa koruma açısından bir sembol durumunda olan Deniz Kaplumbağaları, son 40-50 yıllık zaman zarfında çevre kirliliği, yuvalama kumsallarının turizm ve ikinci konut gayesiyle kullanımı, balıkçılık faaliyetleri ile kumsallardan kum alımı gibi faaliyetler sonucu, önemli ölçüde tehlike altına girmiş durumdadırlar.

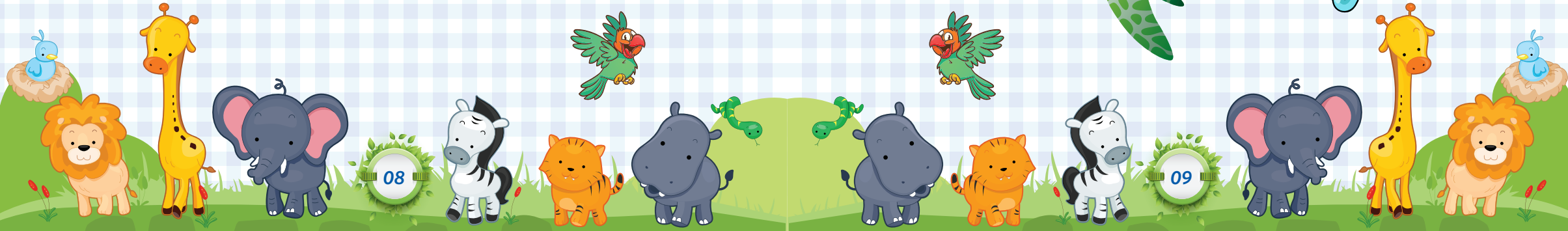
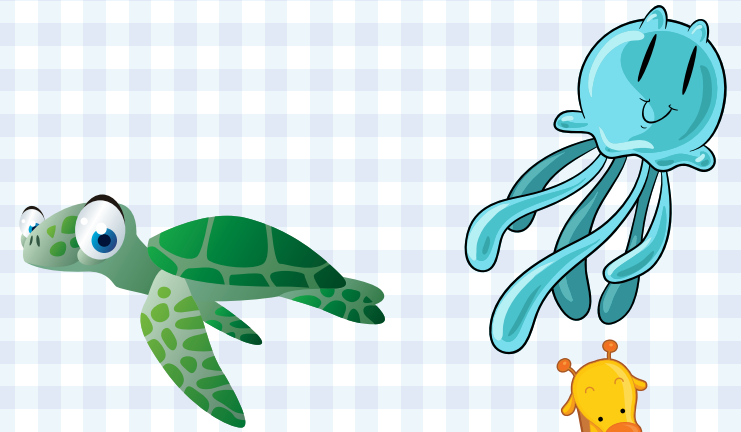
DENİZ KAPLUMBAĞALARI
DOĞAYI KORUMANIN
SEMBOLÜDÜR.

Günümüzde, yer küre üzerinde 8 tür deniz kaplumbağası yaşamaktadır. Bu türler içinde 5 tür Akdeniz'de bulunmaktadır. Akdeniz'de bulunan türler içinde iki tür Caretta Caretta, İribaş Kaplumbağa-Loggerhead turtle ve Chelonia Mydas (Yeşil Kaplumbağa-Green Turtle) Ülkemiz Akdeniz sahillerini önemli ölçüde yuvalama alanı olarak kullanmaktadırlar.

IUCN (Dünya Koruma Birliği) kriterlerine göre Caretta Caretta "Vulnerable" (Zarar Görebilir), Chelonia Mydas ise "Endangered" (Nesli Tehlikede) statüsündedir. Nesli tehlikede olan Deniz Kaplumbağaları; taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler (Afrika sözleşmesi, Cites sözleşmesi, Bonn sözleşmesi, Bern sözleşmesi, Barselona sözleşmesi) ve Ulusal mevzuatımızla da (1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu, 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu) koruma altına alınmıştır.

Ulusal düzeyde yapılan bilimsel çalışmalar ile Akdeniz kıyılarındaki 21 kumsal önemli yuvalama alanı olarak tespit edilmiştir. Bu alanlar; Ekincik, Dalyan, Dalaman, Fethiye-Çalış kumsalı, Patara, Kale, Kumluca, Olimpos- Çıralı Tekirova, Belek, Kızılot, Demirtaş, Gazipaşa, Anamur, Göksu Deltası, Alata, Davultepe Kazanlı, Akyatan, Yumurtalık ve Samandağ kumsallarıdır.

Ekincik, Dalyan, Dalaman, Fethiye, Patara, Belek, Göksu Deltası kumsalları, Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Çevre Koruma Statüsüne alınmıştır.

Yumurtalık Kumsalı Tabiatı Koruma Alanı, Akyatan Yaban Hayatı Koruma Sahası statüsüne alınmış, diğer kumsallardan Demirtaş, Gazipaşa, Anamur, Alata, Kazanlı, Tekirova ve Kale I. Derece Doğal Sit, Kumluca, Samandağ ve Kızılot kumsalları, Deniz Kaplumbağaları Koruma Alanı olarak koruma altına alınmıştır.

Akdeniz Foku :

Akdeniz Foku bütün dünyada nesli tehlike altında bulunan türler içinde ilk sıralarda yer almaktadır. IUCN (Dünya Koruma Birliği) tarafından nesli en fazla tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan 12 canlı türünden biri olarak kabul edilen Akdeniz Foklarının dünyadaki sayılarının 600 civarında olduğu,

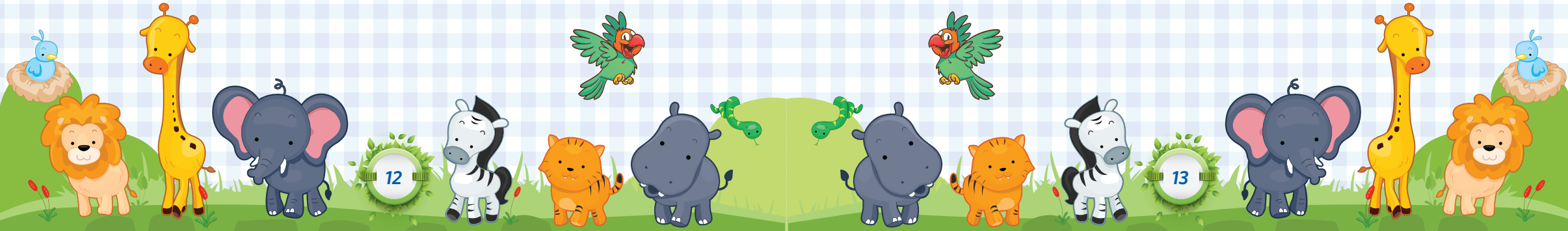
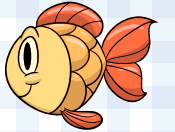
Türkiye sularında ise 100 civarında bireyin yaşadığı tahmin edilmektedir.

Bu sebeple, bu dünya mirasını korumak hepimizin görevidir. Akdeniz Fokunu yaşatmak için yapılacak çalışmalar aynı zamanda; balıkçılık, turizm, kıyılarımız ve denizlerimizi bir bütün olarak koruyacaktır.

Temiz bir çevrenin göstergesi olan Akdeniz Foku; üzerinde yapılaşma olmayan, insanların kolay ulaşamadığı veya insan etkilerinden uzak kalmış mağara ve kovuklara sahip, sessiz ve ıssız kayalık sahilleri tercih eder. Bu sebeple Türkiye, Akdeniz Fokları için eşsiz bir coğrafyaya sahiptir.

AKDENİZ FOKU
BİR DÜNYA MİRASIDIR.
ONLARI KORUYALIM!

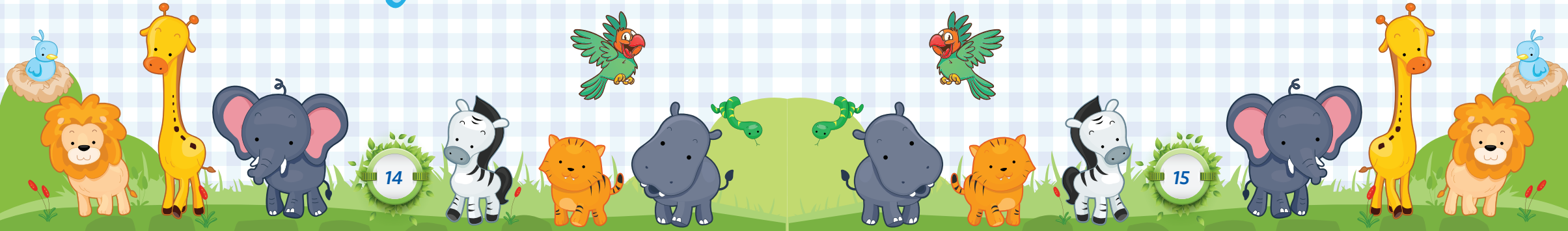
Ülkemizde özellikle; Ege'de Foça ve Karaburun Yarımadası, Bodrum Yarımadası, Doğu Akdeniz'de de Anamur-Taşucu arasında yaşamaktadır. Birçok Akdeniz ülkesinde yok olan bu türün, ülkemiz sularında hala bulunması da eşsiz coğrafyanın onlara sunduğu ortam sebebiyledir.

Akdeniz Foku ile ilgili Ülkemizin taraf olduğu sözleşmeler;

- (BARCELONA) Akdeniz'in Kirlenmesine Karşı Korunması Sözleşmesi ve eki Protokolleri
- (BERN) Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi
- (CITES) Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme

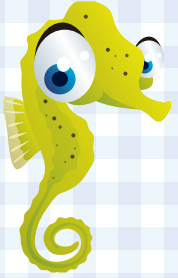
Ülke bazında ise;

- 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu
- 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ile de ulusal düzeyde Akdeniz Foku Koruma altına alınmıştır.

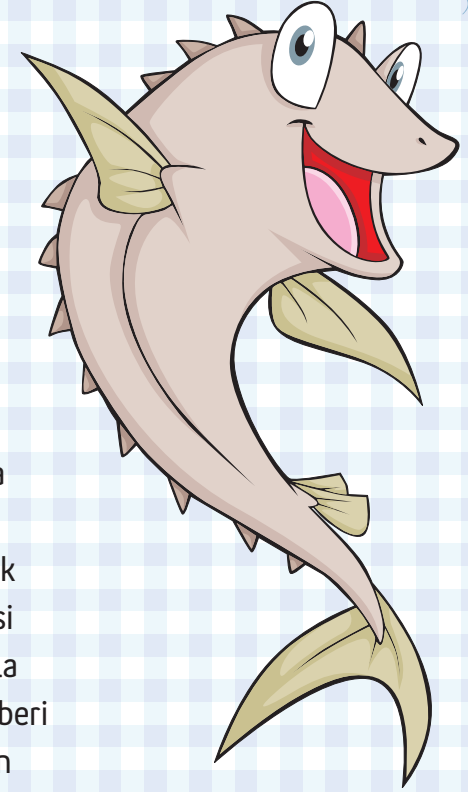
Mersin Balığı :

Mersin balıkları; Avrupa, Asya ve Amerika kıtasının Kuzey Yarımküre'de bulunan deniz ve tatlı sularda, iki familya ve 27 türle temsil edilen ve biyolojik açıdan modern kemikli balıklardan farklı özelliklere sahip ilkel balıklardandır. Karadenizde Türkiye sularında 5 Mersin Balığı türü bulunmaktadır.

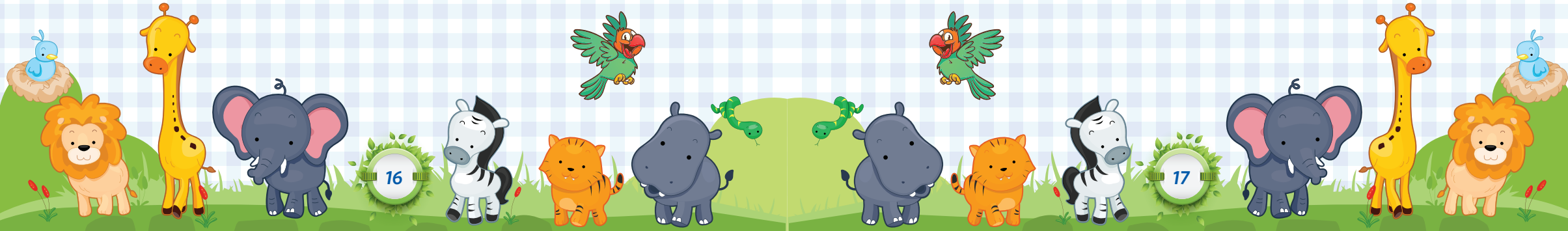

Çok özel bir yaşama tarzına (genellikle 10- 15 yaş gibi ileri yaşlarda cinsi olgunluğa ulaşmaları, 2-4 yıllık aralarla yumurtlamaları ve 100 yıla kadar yaşamaları vs.) sahip olan Mersin balıklarının birçok türünün varlığı tehdit altındadır veya stokları çok azalmış durumdadır. Örneğin; Orta Avrupa'da Baltık mersininin (Acipenser sturio) nesli hemen hemen tükenmiş ve Hazar Denizi'nde de Mersin Balığı popülasyonu hızla azalmaktadır.

MERSİN BALIĞI
"YAŞAYAN FOSİLLER"
OLARAK ADLANDIRILMAKTADIR.

Yaklaşık 200 milyon yıldır dünya üzerinde mevcut olan mersin balıkları "yaşayan fosiller" olarak adlandırılmaktadır. Etinin kalitesi ve çok değerli havyarı dolayısıyla mersin balıkları, binlerce yıldan beri dünya üzerinde ekonomik açıdan büyük önem taşımaktadır.

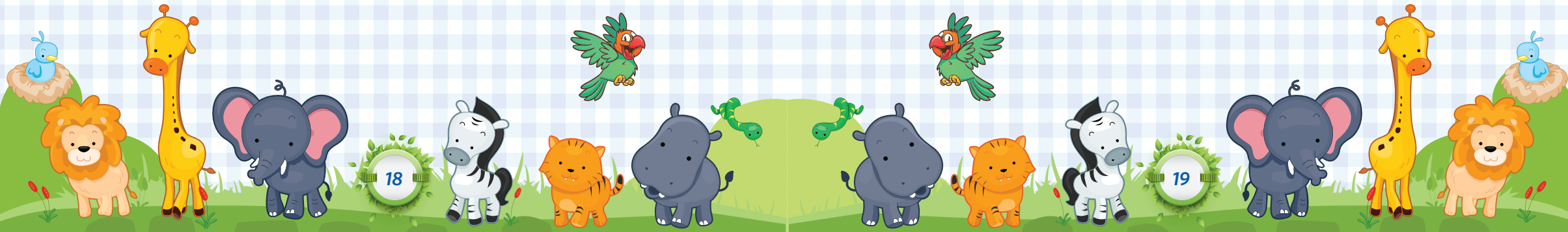

**MERSİN BALIKLARININ
NESLİNİN DEVAMI BÜYÜK
TEHDİT ALTINDA!**

Tarih boyunca büyük önem taşımış olan mersin balıklarının, günümüzde ise nesillerinin devamı büyük tehdit altındadır. Bunun sebeplerini şöyle özetleyebiliriz:

- İleri yaşlarda cinsi olgunluğa ulaşan mersin balıklarının bir kez bile yumurtlayamadan, erken ve aşırı avlanması,
- Havyar elde etmek için yumurtlama zamanından önce avlanmaları,
- Nehirlerden kum ve çakıl alınması sebebiyle yumurtlama yerlerinin, yumurtaların ve larvaların tahrip edilmesi,
- Endüstri ve tarımsal faaliyetler sebebiyle doğal suların kirlenmesi,
- Nehirlere inşa edilen barajlar sebebiyle, anaç balıkların yumurtlama bölgelerine çıkışlarının önlenmesi .

Bütün dünyada özellikle mersin balıklarının doğal olarak bulunduğu ülkelerde, nesillerinin tükenme aşamasında olduğunun yıllar önce farkına varılmış olup bunu önlemek için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

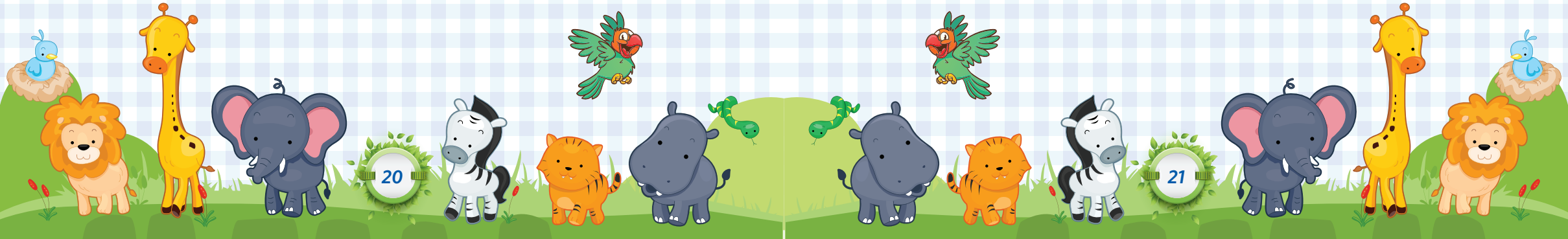

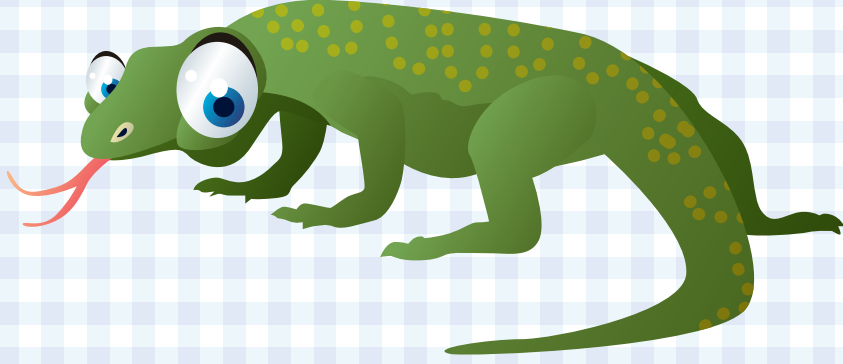
Dev Kertenkele:

Ülkemizde bulunan en büyük ve nadir kertenkele türü olan Dev Kertenkele, Uluslararası bazda CITES (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticareti İlişkin Sözleşme) Sözleşmesi kapsamında, ulusal bazda ise Kara Avcılığı Kanunu ile sıkı koruma altına alınmıştır.

Dev kertenkeleler, ülkemizde Suriye ve Irak sınırına yakın sıcak ve kurak bölgelerde özellikle Şanlıurfa (Ceylanpınar, Birecik) ve Şırnak Silopi civarında yaşamaktadırlar. Karada yaşamalarına karşılık, suya da girebilme özelliğine sahiptirler. Yuva olarak mağaralar, kaya yarıkları gibi yerleri tercih ederler.

***Dar alanda
bulunmaları ve
habitatlarının
bozulması nedeniyle
Dev Kertenkelelerin
nesilleri tehlike altına
girmiştir.***

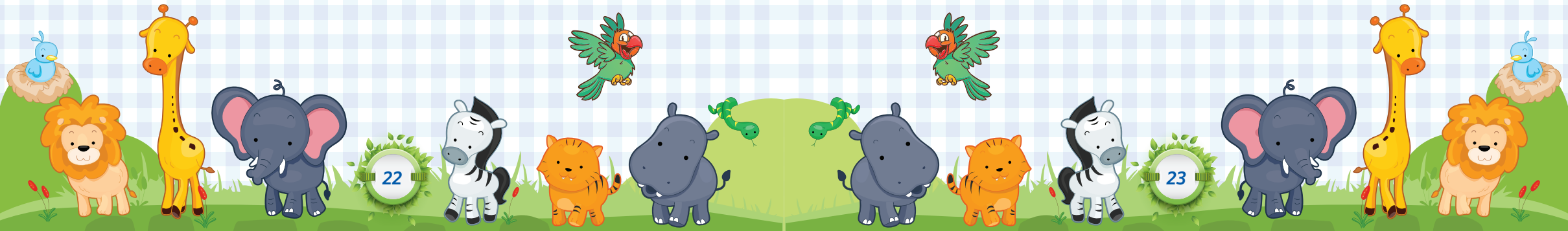

DEV KERTENKELELER
KARA AVCILIĞI KANUNU İLE
SIKI KORUMA ALTINA
ALINMIŞTIR.

Ayrıca, yüksekliği 1200 metreye kadar olan bölgelerde de bulunabilirler. En belirgin özellikleri dillerinin uzun, ince ve uçlarının çatallı olması ve normal bir kertenkeleye göre çok iri olmasından dolayı "Dev Kertenkele" adı verilmiş olup çöl varanı da denilmektedir.

Daha çok gündüzleri aktiftirler ve genel olarak diğer küçük kertenkeleler, kemiriciler, avlayabildikleri kuşlar ve sürüngen yumurtalarıyla beslenirler. Bazen kendi türünden bireyleri de yerler. Toprağı kazabilmeleri ve ağaçlara tırmanabilmeleri gibi özellikleri de vardır. Dişiler bir defada 10-12 kadar yumurta bırakabilirler. Boyları 100 cm (en fazla 130 cm) kadardır.

Nesli Tehlikede Olan Bitki Türleri

Beyaz Çiçekli Çakal Nergisi:

Dünyada sadece Türkiye’de
Muğla-Fethiye çevrelerinde
yetişmektedir.

Göl Soğanı:

Bern Sözleşmesi ile koruma altına
alınmıştır.

Konya Gaşağı:

Dünyada sadece Konya’da
yetişen bu bitkiyi, koruma
çalışmaları sürmektedir.

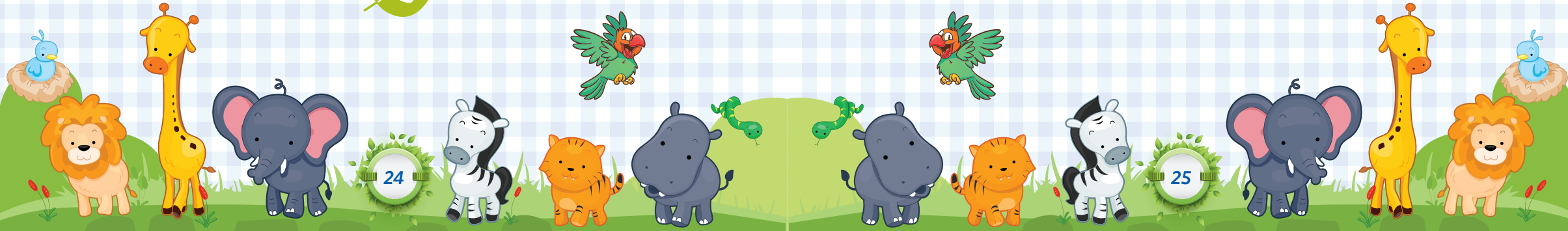
Mavi Yıldız:

Türkiye’nin kuzeybatısında ve
Yunanistan’ın bazı bölgelerinde ender
görülen bitki türü, Bern Sözleşmesi’yle
koruma altına girmiştir.

Kardelen:

Türkiye’de doğal olarak yetişen
9 türü bulunmaktadır. 2 türü
dışında, kardelen soğanlarının
doğadan toplanarak ihraç edilmesi
yasaklanmıştır.

Çöven:

İç Anadolu'nun tuzlu steplerinde yetişen bitkinin soyu, tüm dünyada tehlike altındadır.

Yabani Siklamen:

Yumrulu bitkiler familyasındaki tür, Bern Sözleşmesi ile korunmaktadır.

Karadeniz Salkımı:

Soyu, tüm dünyada tehlike altına girmiştir.

Kilyos Peygamber Çiçeği:

Türkiye'de Batı Karadeniz kıyılarında yetişen bitki türü, Bern Sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır.

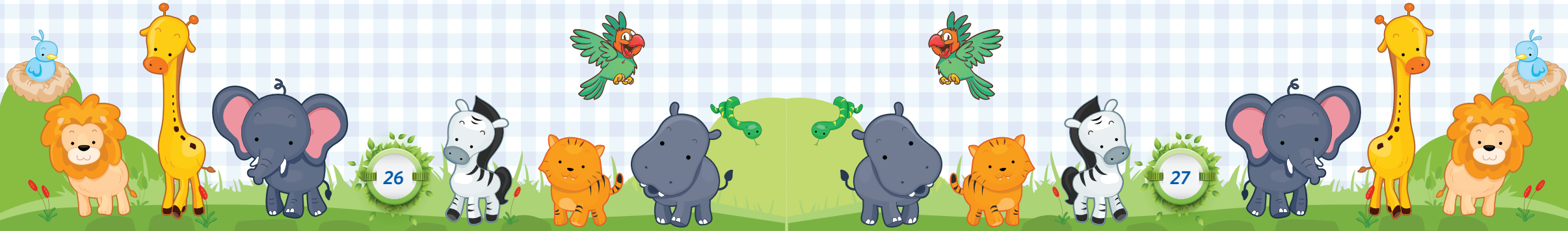
Sığla:

Dünya üzerindeki tek doğal yayılış alanı, Türkiye'nin güneybatısıyla Rodos Adası olan sıgla ağacı, Türkiye'de 1348 hektarlık ormanda bulunmaktadır.

Narin Acı Çiğdem:

İstanbul'a özgü küçük çiçekli acı çiğdem türü, denetimsiz kentleşme ve yanlış ağaçlandırma sebebiyle tükenme tehlikesi yaşamaktadır. Bern Sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır.

Çorak Gülü:

Tuz Gölü civarında yetişmektedir.

Çan Çiçeği:

Sadece Çoruh Vadisi'nde yetişen türün soyu, tüm Avrupa'da tehlike altına girmiştir.

Yonca:

Bern Sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır.

İstanbul Nazendesi:

Dünyada sadece Türkiye'nin kuzeybatısında görülmektedir.

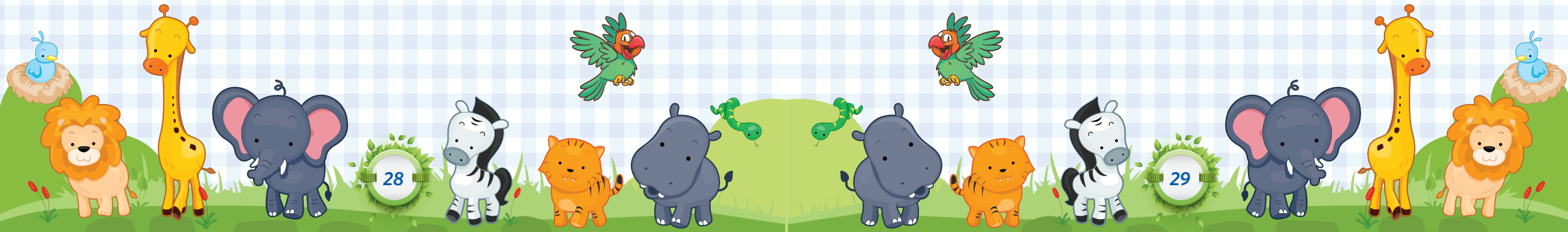
Eberin Sarı Çiçeği:

Dünya'da sadece Konya'da Akşehir Gölü çevresinde yetişen bitki türü, Dünya Doğal Hayatı Koruma Konseyi tarafından koruma altına alınmıştır.

Yanar Döner Çiçeği (Sevgi çiçeği):

Halk arasında "gelin düğmesi" olarak da bilinen bitki türü, Türkiye'ye özgü ve sadece Ankara'nın Gölbaşı ilçesinde yetişmekte olup Bern Sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır.

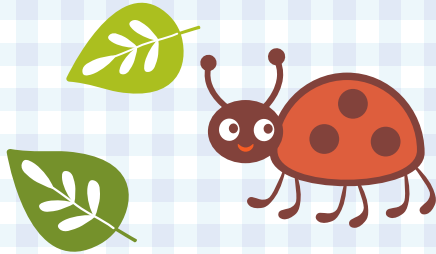
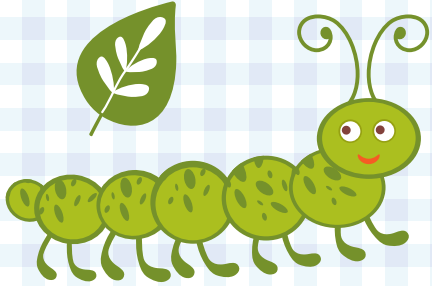
Erzincan Süt Otu:

Dünyada sadece Erzincan Ovası'nın doğusundaki tuzlu bataklıklarda yetişen bitki, Bern Sözleşmesi ile korumaya alınmıştır.

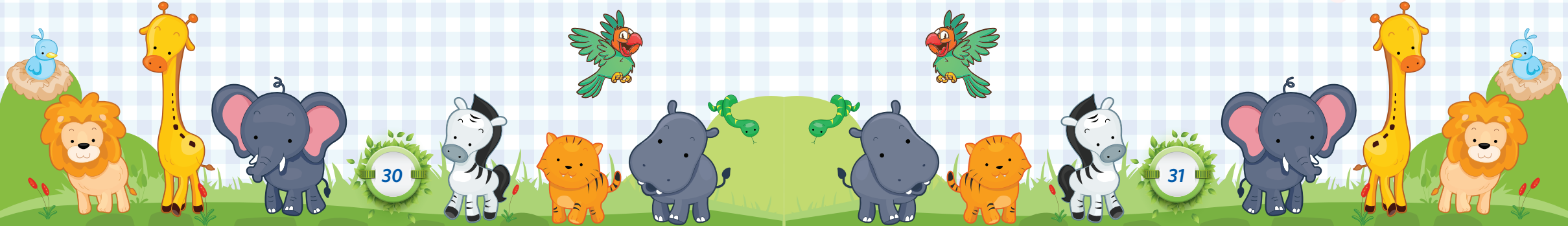
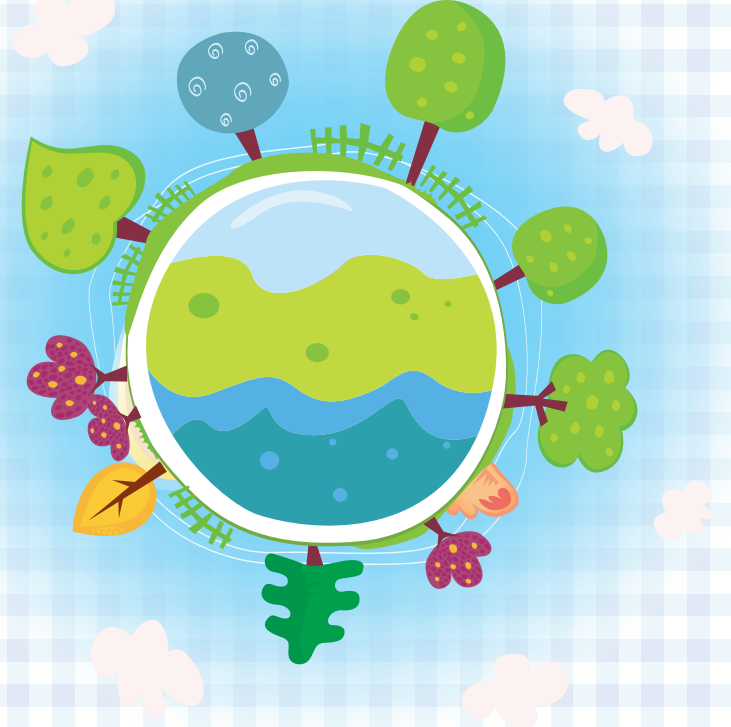

Yabani Karanfil:

Balıkesir ve Aydın'da görülmektedir.

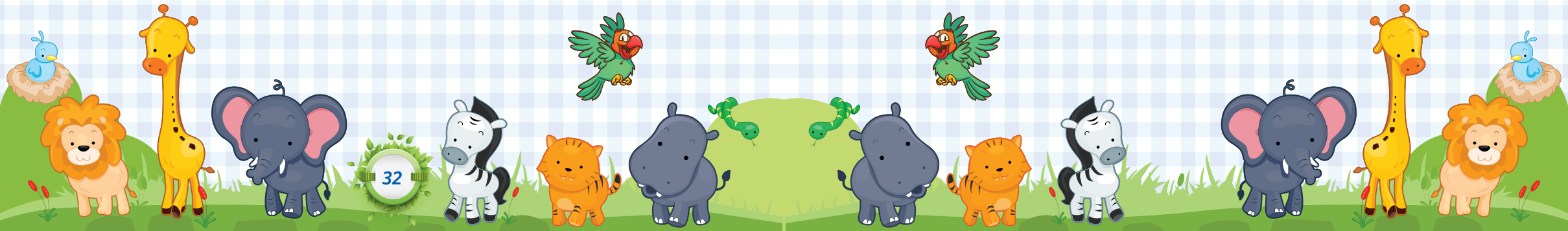
ÇİÇEĞİ DALINDA
SEVELİM!

**Doğa bize
muhtaç değil,
biz doğaya
muhtacız!**

T.C. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI EĞİTİM DAİRE BAŞKANLIĞI
Mustafa Kemal Mahallesi, Eskişehir Devlet Yolu (Dumlupınar Bulvarı) 9. km (Tepe Prime Yanı) Çankaya/ANKARA
E-Posta: eyd@csb.gov.tr Telefon: 0312 410 27 00 Faks: 0312 410 61 92
www.csb.gov.tr